

במי נועצים המתבגרים*

פרידמן, יצחק.

היחשפות לבעיה הדורשת פתרון עשויה להולך לחיפוש עזרה אצל הזולת, גם אצל בני הנוער. אחד הכישורים המתפתחים אצל הילד הוא הכושר לבקש עזרה מן הזולת, בן אותו גיל ומבוגר יותר, ולהפיק ממנה תועלת. נלסון-להגאלי (1981) מציעה מודל המתאר חמישה שלבים בחיפוש עזרה במצבים של פתרון בעיות אצל ילדים:

1. מחזקות לצורך בעזרה: היחיד צריך ראשית כל, להיות מודע לכך שהוא זקוק לעזרה, הן מתוך חוסר באינפורמציה, והן מתוך חוסר יכולת לטפל בנתונים המצויים בידו.
2. החלטה לבקש עזרה: בהיות היחיד מודע לצורך שלו בעזרה, הוא עשוי להחליט לבקשה, והוא עשוי להחליט לא לבקשה.
3. זיהוי מקורות לעזרה: היחיד מזהה אנשים העשויים לסייע לו בפתרון הבעיה. אלו הם הסייענים הפוטנציאליים.
4. הפעלת שיטות לקבלת עזרה: היחיד מחפש ומפעיל שיטות שונות לקבלת עזרה מן הזולת. שיטות אלו יכולות להשתנות, החל מאיתותים בלתי ברורים ועד פנייה ישירה, גלויה ומוגדרת לקבלת עזרה.
5. תגובות לנסיונות לקבלת עזרה: היחיד מעריך ושוקל את התגובות שקיבל לאור פנייתו לקבלת עזרה: האם אמנם זכה לעזרה, והאפקטיביות של הפעולות להשגת עזרה שנקט בהן.

אחד ממקורות העזרה החשובים ביותר של בני הנוער הם בני גילם (peer-group). היחידה הבסיסית של קבוצת בני הגיל היא קבוצה מצומצמת והדוקה מבחינה חברתית - "החברים" ("קליקה"). קבוצה זאת ממלאת תפקיד חשוב ביותר בהתפתחותו של המתבגר, ומסייעת בפתרון בעיותיו (שטיינברג, 1985). בסוגיית הקשר בין המתבגר למקורות הסיוע בפתרון בעיות עסקו חוקרים רבים (למשל, גארדנר, 1947; וסט ויונגל, 1969; ריבנברק, 1971). הקשר בין גיל המתבגר ומינו לבין דפוסי העדפותיו בבקשת עזרה בפתרון בעיות, נחקר על ידי וינטר ועמיתיה (1988), לגבי מתבגרים בגילים 8 עד 17. אלה הם מימצאיהם:

* מתוך: פרידמן, יצחק. מתבגרים כמקבלי החלטות - דפוסי התנהגות ותכנים, מכון הנרייטה טאלד, יוני 1989.

- העדפת מבוגר מוכר: בנות - העדפתן של הבנות את המבוגר המוכר להן יורדת עם עליית בגיל.
- בנים - העדפתם של הבנים את המבוגר המוכר להם עולה בין השנים 8 ל-11, יורדת בין השנים 11-14, ועולה עד הגיעם לגיל 17.
- העדפת בן גיל מוכר: בנים ובנות - ההעדפה עולה מגיל 8 ועד 14, ויורדת בין השנים 14-17. הבנות מעדיפות בן גיל מוכר, לאורך כל השנים שנבדקו, יותר מאשר הבנים.
- העדפת מבוגר מומחה: הבנים מעדיפים מבוגר מומחה יותר מאשר הבנות.
- העדפת בן גיל "מתמצא": בגילאים הצעירים (8 שנים) העדפה זו גבוהה אצל הבנים ונמוכה אצל הבנות. בגיל 17 קיימת רמת העדפה שווה אצל הבנים ואצל הבנות.

עוד מצאו וינטר ועמיתיה (1988), כי דפוס הפניה לעזרה תלוי גם בסוג הבעיה. באופן כללי, הנטייה הכללית של בני הנוער היא להיוועץ עם מבוגר כאשר מדובר בבעיה לא אישית, ובבן גיל מוכר כשמדובר בבעיה אישית או בין אישית. מימצאיהם של וינטר וחבריה אינם תומכים בדימוי הנפוץ של גיל ההתבגרות, שלפיו נחלשים בתקופת ההתבגרות קשרי המשפחה ועולה באופן משמעותי החשפעה של בני הגיל, אלא תומכים בהשערה, שלפיה בגיל ההתבגרות משתנים קשרי הילד והמבוגר, והופכים מקשרי תלות לכיוון של הגברת ההחלטיות. עם זאת תומכים מימצאי מחקר זה בהשערה, שישנם הבדלי מין בהעדפות עם מי להתייעץ ולמי לפנות בבקשת עזרה בפתרון בעיות, כאשר הבנות מעדיפות בני אותו גיל מוכרים, יותר מאשר הבנים. הבנים מעדיפים מקור ידע מוסמך בעוד שהבנות מעדיפות אינטימיות.

מן המחקר שערך מכון סאלד בסוף שנת הלימודים תשמ"ח, בקרב כ-1,700 תלמידי כיתות א' ו-י"א ב-11 בתי ספר ברחבי הארץ, עולה כי מקור העצה החשוב ביותר של הבנים והבנות, בכיתות א' ו-י"א, הוא חבר או חברה. עם זאת, הבנות נוטות מעט יותר להיוועץ בחברותיהן (או בחבריהן) מאשר הבנים: בכיתות ט' 67% מן הבנים נוטים להיוועץ בחברים, בעוד ש-78% מן הבנות עושות כן (הבדל של 11%). בכיתות י"א ההבדל קטן מעט יותר כ-73% מהבנים לעומת 79% מהבנות (הבדל של 6%) נוטים להיוועץ בחבריהם.

מקורות האינפורמציה והעצה בדרגה שנייה של חשיבות, הם ההורים (לגבי בנים ובנות בכיתות א', ולגבי הבנים בכיתות י"א), ואח או אחות (במיוחד לגבי הבנות בכיתות י"א). לא ניכרים הבדלים בין תלמידים בחינוך הכללי לחינוך הדתי באשר לאנשים שבהם הם נוטים להיוועץ.

בני הנוער מצהירים, שהם נוהגים להתייעץ בעיקר עם חבריהם, כשהם נתקלים בבעיה. בין 70 ל-80 אחוזים מבני הנוער רואים בחבריהם מקור ראשון לקבלת עצה בפתרון בעיותיהם. ההורים מצויים במקום השני אמנם, אך במרחק רב מאוד מבחינת שכיחות ההסתייעות בהם. במקום השלישי נמצאים האחים והאחיות. המורים, היועצים, או מבוגרים אחרים כמעט שאינם מהווים גורם, שלדעת התלמידים ניתן או ראוי להיוועץ בו.

סיכום המימצאים

במחקר זה נמצא כי מקור העצה החשוב ביותר של הבנים והבנות הוא חבר או חברה, כאשר הבנות נוטות מעט יותר להיוועץ בחברותיהן מאשר הבנים. מקור העצה השני בחשיבותו עבור המתבגרים הוא ההורים. עם העלייה בגיל, מסתמנת נטייה אצל הבנים להיוועץ בחבריהם, על חשבון ירידה בפנייה אל ההורים בבקשת עצה. מחקר זה לא הבחין בסוגים השונים של הבעיות שבהן נתקלים בני הנוער ובקשר שלהן לבקשת עצה; השאלה שעליה הגיבו המשיבים במחקר היתה כללית ביותר. לפיכך ההשוואה בין מימצאי מחקר זה לבין מחקרים אחרים שנערכו בנושא אינה אפשרית. עם זאת - הקווים הכלליים של הנטייה לבקשת עזרה, נוטים להיות תואמים למימצאי מחקרים אחרים שנעשו בנושא.